

ข้อเท็จจริงที่ต้องเปิดเผย : เหตุที่อาจนำไปสู่การคัดค้านอนุญาโตตุลาการ

เรื่องการปฏิบัติหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการซึ่งต้องมีความเป็นกลางและมีความเป็นอิสระนั้น ถือเป็นหลักการทั่วไป โดยปรากฏอยู่ในกฎหมายอนุญาโตตุลาการและข้อบังคับของสถาบันอนุญาโตตุลาการหลายแห่ง นอกจากนี้ใน UNCITRAL Model Law on International commercial arbitration ก็ได้กำหนดหลักการดังกล่าวไว้เช่นกัน

เนื่องจากบทบาทของอนุญาโตตุลาการคือการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินข้อพิพาท จึงเรียกได้ว่าเป็นอำนาจกึ่งตุลาการ ซึ่งในหลักการพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมแล้ว ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีความเป็นกลางและเป็นอิสระ ดังนั้น เพื่อรักษาความเป็นกลางและความเป็นอิสระให้เกิดขึ้นได้จริง กฎหมายอนุญาโตตุลาการรวมทั้งข้อบังคับของสถาบันอนุญาโตตุลาการชั้นนำหลายแห่ง จึงได้กำหนดหน้าที่ให้บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงซึ่งอาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระ นอกจากนี้กฎหมายอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยเองก็บัญญัติรับรองหลักการและหน้าที่ดังกล่าวเอาไว้เช่นกัน โดยปรากฏในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 มาตรา 19 วรรค 2 ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้จะเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการและมีอยู่เรื่อยไปตลอดระยะเวลาที่ได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอนุญาโตตุลาการ

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาจากถ้อยคำนี้แล้ว ดูจะเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรมอยู่มาก เพราะไม่อาจทราบขอบเขตได้อย่างชัดเจนว่าอย่างไรจึงจะเรียกว่า “ความเป็นกลาง” และอย่างไรคือการ “เป็นอิสระ” ซึ่งมักขึ้นอยู่กับการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาเป็นรายกรณีไป

ที่ผ่านมา จึงมีความพยายามที่จะกำหนดแนวทางสำหรับข้อเท็จจริงที่อนุญาโตตุลาการต้องเปิดเผยอยู่บ้างเช่นกัน ดังปรากฏในแนวคำพิพากษาของศาลไทย ความเห็นทางวิชาการของนักกฎหมาย ตลอดจนจนเอกสารแนวทางของหน่วยงานซึ่งได้รับการยอมรับระดับระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งบทความนี้จะได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในลำดับต่อไป

อย่างไรจึงจะถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ต้องเปิดเผย?

ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระที่อนุญาโตตุลาการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยนั้น ที่ผ่านมาก็ได้มีแนวทางในการพิจารณาเอาไว้โดยสามารถพิจารณาได้จาก

(1) การเทียบเคียงกับการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เนื่องจากพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นกฎหมายอนุญาโตตุลาการฉบับแรกของประเทศไทยและได้ยกเลิกไปแล้วโดยพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 นั้น ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 14 วรรค 3 ซึ่งได้ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนว่า “เหตุแห่งการคัดค้านตามวรรคสองได้แก่เหตุที่จะคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือเหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาหรือชี้ขาดข้อพิพาทเสียความยุติธรรมไป”¹ จึงเป็นกรณีที่น่าเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษามาบังคับใช้กับการคัดค้านอนุญาโตตุลาการโดยอนุโลม ซึ่งการคัดค้านผู้พิพากษา ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹ พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2530 สืบค้นจาก

ประกอบด้วย กรณีที่ผู้พิพากษานั้นมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องอยู่ในคดีนี้, ถ้าผู้พิพากษาเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือว่าเป็นผู้บุพการี หรือผู้สืบสันดานไม่ว่าในชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้อง หรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันกันทางแต่งงานได้เพียงสองชั้น², ถ้าเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยานได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์ หรือโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวกับคดีนั้น, ถ้าได้เป็นหรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทน หรือได้เป็นทนายความของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว, ถ้าได้เป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเดียวกันในศาลอื่น หรือเป็นอนุญาโตตุลาการมาแล้ว, ถ้ามีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาซึ่งผู้พิพากษานั้นเอง หรือภริยา หรือญาติสืบสายโลหิตทางตรงขึ้นไป หรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้นฝ่ายหนึ่ง พินาศกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของคู่ความนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง หรือถ้าผู้พิพากษานั้นเป็นเจ้าของหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง³ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสว่านอกจากเหตุข้างต้นแล้ว คู่ความอาจคัดค้านผู้พิพากษาได้หากปรากฏเหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป⁴

อย่างไรก็ดี แม้ว่าพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ที่บังคับใช้ในปัจจุบันนั้น จะไม่ได้บัญญัติหลักการที่ให้นำเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษามาบังคับใช้โดยอนุโลม แต่ก็อาจถือเป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรม และอาจเทียบเคียงเพื่อนำมาใช้เป็นเหตุในการคัดค้านอนุญาโตตุลาการได้เช่นกัน⁵

(2) International Bar Association (IBA) Guidelines on conflicts of interest in international arbitration

International Bar Association หรือ IBA เป็นองค์กรวิชาชีพทางกฎหมาย ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1947 ปัจจุบันมีสมาชิกที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายกว่า 80,000 ราย จาก International law firm ที่มีชื่อเสียงระดับโลก มีเนติบัณฑิตยสภาที่เป็นสมาชิกกว่า 190 แห่ง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวิชาชีพทางกฎหมายที่ครอบคลุมกว่า 170 ประเทศทั่วโลก จึงนับได้ว่าเป็นองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือทางด้านกฎหมาย

อนึ่ง การมีผลประโยชน์ขัดกันในมูลความแห่งคดี หรือ Conflict of Interest ถือเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเช่นกัน รวมทั้งส่งผลกระทบต่อคู่พิพาทและกระบวนการอนุญาโตตุลาการ และถือเป็นข้อเท็จจริงซึ่งอาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระที่อนุญาโตตุลาการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยเช่นกัน

สำหรับเรื่อง Conflict of Interest IBA ก็ได้ออกแนวทางเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ขัดกันในการดำเนินกระบวนการคืออนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ โดยจัดทำเป็น IBA Guidelines on conflicts of interest in international arbitration เนื่องจากเล็งเห็นว่าในคดีอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ประเด็นเรื่องความขัดแย้ง

² “ญาติเกี่ยวพันทางการแต่งงานได้เพียงสองชั้น” ในที่นี้ หมายถึง บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย บุตร และหลานของคู่สมรส ซึ่งหลานในที่นี้ หมายถึงเฉพาะถึงบุตรของบุตรเท่านั้น

³ มาตรา 11 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴ มาตรา 12 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁵ อนันต์ จันทโรภากร, ทางเลือกในการระงับข้อพิพาท : การเจรจา การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทอนุญาโตตุลาการ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), น.138-139.

ทางผลประโยชน์ถือเป็นเรื่องที่คู่พิพาทอ้างเพื่อคัดค้านอนุญาโตตุลาการมากขึ้น สำหรับผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ อนุญาโตตุลาการเองก็มีความแน่นอนว่าข้อเท็จจริงใดที่จำเป็นต้องเปิดเผย IBA จึงได้ตราแนวทางดังกล่าวขึ้นมา⁶

แนวทางฉบับนี้ วางหลักทั่วไปเอาไว้ว่า อนุญาโตตุลาการทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางและเป็นอิสระ นับตั้งแต่เวลาที่ได้รับการแต่งตั้งและหน้าที่ดังกล่าวจะต้องคงอยู่ตลอดระยะเวลาของกระบวนการ อนุญาโตตุลาการ จนกระทั่งได้มีการทำคำชี้ขาดเรียบร้อยแล้ว หรือกระบวนการได้สิ้นสุดลงเพราะเหตุอื่น และ อนุญาโตตุลาการต้องบอกปิดไม่รับดำเนินการในคดีอนุญาโตตุลาการ หรือปฏิเสธไม่ดำเนินการต่อ หากพบว่า มีเหตุสงสัยถึงอาจกระทบกับความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดหน้าที่ให้อนุญาโตตุลาการต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและ ความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยสรุปว่า เหตุแห่งการคัดค้านอนุญาโตตุลาการตามแนวทางฉบับนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ตามความรุนแรงที่อาจกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง หรือความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการ กล่าวคือ

(1) Non – Waivable red list⁷ : ถือเป็นเรื่องสำคัญที่อนุญาโตตุลาการต้องปฏิเสธไม่รับปฏิบัติหน้าที่ ส่วนนี้จะประกอบด้วยกรณีที่อนุญาโตตุลาการและคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีผลประโยชน์เป็นเอกเทศกัน หรืออนุญาโตตุลาการเป็นผู้แทนทางกฎหมายของคู่พิพาทในคดี, อนุญาโตตุลาการเป็นผู้จัดการ กรรมการ หรือ สมาชิกในคณะกรรมการตรวจสอบและควบคุม หรือทำหน้าที่ในลักษณะคล้ายคลึงกันในทางควบคุมกำกับดูแล กิจการของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง, อนุญาโตตุลาการมีผลประโยชน์ทางการเงินอย่างมีนัยยะสำคัญ (significant financial interest) ร่วมกับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือผลลัพธ์แห่งคดี และอนุญาโตตุลาการได้ให้คำปรึกษาแก่ คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น เป็นประจำสม่ำเสมอ หรืออนุญาโตตุลาการได้รับ รายได้ทางการเงินจากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างมีนัยยะสำคัญ (significant financial income)

(2) Waivable red list⁸ : ถือเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน แต่ต้องพิจารณาด้วยว่าคู่พิพาทนั้นได้รับรู้ถึง ข้อเท็จจริงดังกล่าวและยอมรับที่บุคคลดังกล่าวปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการหรือไม่ หากคู่พิพาทนั้นรับรู้ และยินยอมให้ปฏิบัติหน้าที่ บุคคลดังกล่าวก็สามารถรับเป็นอนุญาโตตุลาการหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ต่อไปได้⁹

ตัวอย่างของเหตุที่บัญญัติในบัญชีนี้ได้แก่ กรณีที่อนุญาโตตุลาการเคยให้คำแนะนำทางกฎหมาย หรือให้ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แก่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น, อนุญาโตตุลาการเคยมีความเกี่ยวข้องกับข้อพิพาทนั้นมาก่อน, อนุญาโตตุลาการถือหุ้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือ ทางอ้อมในบริษัทซึ่งเป็นคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดี หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น, สมาชิกในครอบครัว

⁶ IBA Guidelines on conflicts of interest in international arbitration สืบค้นจาก https://sccinstitute.com/media/37100/iba_publications_arbitration_guidelines_2004.pdf.

⁷ Part II : practical application of the general standards 1. Non waivable red list

⁸ Part II : practical application of the general standards 2. Waivable red list

⁹ Article 4C IBA Guidelines on conflicts of interest in international arbitration

ที่ใกล้ชิด¹⁰ กับอนุญาโตตุลาการมีผลประโยชน์ทางการเงินอย่างมีนัยยะสำคัญในผลลัพธ์ของข้อพิพาท (outcome of the dispute), อนุญาโตตุลาการเป็นนักกฎหมายอยู่ในสำนักกฎหมายเดียวกันกับที่ปรึกษากฎหมายของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง, อนุญาโตตุลาการเป็นผู้จัดการ กรรมการ หรือสมาชิกในคณะกรรมการตรวจสอบและควบคุม หรือทำหน้าที่ในลักษณะคล้ายคลึงกันในทางควบคุมกำกับดูแลกิจการของบริษัทในเครือของคู่พิพาท¹¹ ถ้าบริษัทในเครือนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ได้พิพาทกันในคดี, สำนักกฎหมายที่อนุญาโตตุลาการสังกัดอยู่มีความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างมีนัยยะสำคัญกับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น, อนุญาโตตุลาการได้ให้คำปรึกษาแก่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น เป็นประจำสม่ำเสมอแม้ว่าอนุญาโตตุลาการ หรือสำนักกฎหมายที่อนุญาโตตุลาการนั้นสังกัดอยู่ ไม่ได้รับผลประโยชน์ทางการเงินอย่างมีนัยยะสำคัญ, สมาชิกครอบครัวที่ใกล้ชิดกับอนุญาโตตุลาการมีผลประโยชน์ทางการเงิน หรือผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างมีนัยยะสำคัญกับคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายนั้น เป็นต้น

(3) Orange list¹² : ถือเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระได้เช่นกัน แต่ไม่ถึงขั้นร้ายแรงเท่ากับกรณี (1) และ (2) กรณีนี้ บุคคลดังกล่าวยังสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการในคดีนั้นได้ หากปรากฏว่าคู่พิพาททราบถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้ว และยังคงมีความประสงค์ที่จะตั้งบุคคลดังกล่าวอยู่เช่นเดิม หรือเป็นกรณีที่คู่พิพาทไม่ได้โต้แย้งหรือคัดค้านบุคคลดังกล่าวภายใน 30 วัน นับแต่รับทราบถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว¹³ ตัวอย่างของบัญชีนี้ เช่น กรณีที่ภายใน 3 ปี อนุญาโตตุลาการได้เคยปฏิบัติหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมาย เคยให้คำแนะนำ คำปรึกษา ให้แก่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือได้รับการแต่งตั้งในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องข้อกับข้อพิพาทนี้ แต่ อนุญาโตตุลาการและคู่พิพาท หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทยังมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องอยู่, ภายใน 3 ปีนี้ อนุญาโตตุลาการได้เคยเป็นที่ปรึกษากฎหมายให้แก่ฝ่ายตรงข้ามคู่พิพาท หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทในเรื่องที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทนี้, ภายใน 3 ปีนี้ อนุญาโตตุลาการได้รับการแต่งตั้งจากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือบริษัทในเครือของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้เป็นอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทอื่น มากกว่า 2 ครั้ง, คณะอนุญาโตตุลาการในคดีนี้มาจากสำนักงานกฎหมายแห่งเดียวกัน, นักกฎหมายในสำนักกฎหมายของอนุญาโตตุลาการเป็นอนุญาโตตุลาการในข้อพิพาทอื่นซึ่งมีคู่พิพาทเดียวกันกับคดีนี้, กรณีสมาชิกครอบครัวที่ใกล้ชิดกับอนุญาโตตุลาการเป็น partner หรือพนักงานในสำนักกฎหมายซึ่งเป็นตัวแทนของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

(4) Green List¹⁴ : เหตุที่ปรากฏในบัญชีนี้ อนุญาโตตุลาการไม่มีหน้าที่ต้องเปิดเผยแต่อย่างใด หากพฤติการณ์ของคดีนั้นไม่ได้ต้องการการปฏิบัติที่นอกเหนือจากกรณีทั่วไป ตัวอย่างตามบัญชีนี้ ได้แก่ อนุญาโตตุลาการเคยแสดงความคิดเห็นทางกฎหมาย (เช่น ในบทความทางวิชาการ หรือการบรรยายทางวิชาการต่อสาธารณชน) ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ได้พิพาทกันในคดีเช่นกัน แต่ต้องไม่ใช่กรณีที่เกี่ยวข้องกับคดีนี้

¹⁰ สมาชิกครอบครัวที่ใกล้ชิด (Close family member) ในที่นี้ หมายถึง คู่สมรส, คู่ชีวิต (life partner), พี่น้อง, บุตร, บิดามารดา นอกจากนี้ ให้รวมถึงสมาชิกอื่นๆในครอบครัวซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอนุญาโตตุลาการด้วย

¹¹ บริษัทในเครือ (Affiliate) ในที่นี้ หมายถึง บริษัททั้งหมดที่อยู่ในกลุ่มบริษัทคู่พิพาท ซึ่งรวมถึงบริษัทแม่ด้วย

¹² Part II : practical application of the general standards 3. Orange list

¹³ Article 4A IBA Guidelines on conflicts of interest in international arbitration

¹⁴ Part II : practical application of the general standards 4. Green list

โดยเฉพาะเจาะจง, อนุญาโตตุลาการมีความสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับอนุญาโตตุลาการรายอื่น หรือที่ปรึกษา กฎหมายของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดี ผ่านทางการเป็นสมาชิกในองค์กรวิชาชีพเดียวกัน หรือองค์กรทางการ กุศลเดียวกัน, อนุญาโตตุลาการนั้นได้สอนในคณะ หรือโรงเรียนเดียวกันกับอนุญาโตตุลาการรายอื่นหรือที่ปรึกษา กฎหมายของคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดี เป็นต้น

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า Guidelines ฉบับดังกล่าว เป็นแต่เพียงแนวทางเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อน ซึ่งผู้จะปฏิบัติหน้าที่อนุญาโตตุลาการสมควรเปิดเผยให้คู่พิพาทหรือ Appointing authority ทราบเท่านั้น ไม่ได้มี ผลผูกพันทางกฎหมายแต่อย่างใด

(3) แนวคำพิพากษาของศาลไทย

ศาลไทยได้รองรับหลักความเป็นกลางและเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่อนุญาโตตุลาการว่าเป็นคุณสมบัติ ที่สำคัญเช่นกัน โดยปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2231-2233/2553 ได้รับรองเอาไว้ว่า ความเป็นกลางและ ความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่จะเป็นหลักประกันความยุติธรรมให้แก่คู่พิพาท หากอนุญาโตตุลาการปราศจากเสียซึ่งความเป็นกลางและเป็นอิสระแล้ว คู่พิพาทก็จะไม่ได้รับความเป็นธรรมและ กระบวนการอนุญาโตตุลาการก็จะไม่ได้รับการยอมรับ ตัวอย่างเช่น

3.1 กรณีอนุญาโตตุลาการโอนหุ้นให้แก่คู่พิพาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2231-2233/2553 ได้พิจารณาว่า แม้ผู้คัดค้านที่ 1 จะไม่ใช่ผู้ถือหุ้นที่แท้จริงของผู้คัดค้านที่ 3 และที่ 5 ซึ่งเป็นคู่พิพาทในคดีอนุญาโตตุลาการนี้ก็ตาม แต่ผู้คัดค้านที่ 1 เป็นผู้ลงชื่อโอนหุ้นให้แก่ ผู้ได้บังคับบัญชายอมต้องรู้ก่อนแล้วว่าหุ้นของผู้คัดค้านที่ 3 และที่ 5 ออกในนามของตนเอง แม้ผู้คัดค้านที่ 1 จะ เห็นว่าตนไม่มีส่วนได้เสียในการซื้อหุ้นของผู้คัดค้านที่ 3 และที่ 5 แต่ผู้คัดค้านที่ 1 ก็มีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริง ดังกล่าวซึ่งเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของตนให้คู่พิพาททราบ การที่ผู้คัดค้าน ไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นการขัดต่อหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 19 พระราชบัญญัติ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ผู้คัดค้านที่ 1 จึงไม่อาจทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการรวมทั้งเป็นประธาน อนุญาโตตุลาการได้

3.2 กรณีเคยเป็นนายความและว่าความในชั้นศาลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในเหตุการณ์เดียวกันกับ ข้อพิพาทในคดีนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3542/2561 เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า ส. ประธานคณะอนุญาโตตุลาการเคยเป็น นายความของ ฟ. ซึ่งประกอบธุรกิจประกันภัย และรับประกันภัยความเสียหายทรัพย์สินในเหตุการณ์เดียวกันกับ คดีนี้ โดย ส. เป็นนายความจำเลยในคดีดังกล่าว ให้การต่อสู้คดีในทำนองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการก่อความ ไม่สงบของประชาชนที่ลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐบาลและเป็นการก่อการร้าย เข้าชื่อยกเว้นความคุ้มครองตามกรมธรรม์ ซึ่งมีผลให้บริษัทประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ต่อมา ส. ได้มาเป็นประธาน คณะอนุญาโตตุลาการในคดีนี้ ย่อมมีแนวความคิดเห็นทำนองเดียวกับคดีที่ตนเคยเป็นนายความในคดีดังกล่าว ถือเป็น เรื่องสำคัญต่อความเป็นกลางและเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการหรือความสงสัยต่อความเป็นกลางหรือ ความเป็นอิสระ ซึ่งอนุญาโตตุลาการมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงตั้งแต่เข้าเป็นอนุญาโตตุลาการ ตลอดจน ตลอดเวลาที่ยังคงดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการด้วย การที่ ส. ไม่เปิดเผยถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวยอมทำให้ผู้ร้อง ทั้งสิบสี่ไม่อาจทราบเพื่อที่จะได้มีโอกาสคัดค้านเสียตั้งแต่แรก นอกจากนี้การที่ ส. เป็นนายความจำเลยในคดี ดังกล่าว แม้จำเลยในคดีดังกล่าวกับผู้คัดค้านในคดีนี้เป็นคนละบริษัทกัน แต่เหตุการณ์ที่ต้องพิจารณาในคดีดังกล่าว

กับคดีนี้เป็นเหตุการณ์เดียวกัน ถือว่ามีผลประโยชน์ในทางคดีเกี่ยวข้องกัน ผู้คัดค้านย่อมคาดหวังว่า ส. น่าจะมีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกับคดีดังกล่าวอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้คัดค้าน การที่ ส. ไม่เปิดเผยถึงข้อเท็จจริงดังที่กล่าวมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลางและเป็นอิสระ หรือเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของตนตามมาตรา 19 จึงทำให้องค์ประกอบและกระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 40 (1) (จ) ย่อมส่งผลให้การยอมรับหรือการบังคับตามคำชี้ขาดนั้นจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามมาตรา 40 (2) (ข) ศาลชอบที่จะเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ตามมาตรา 40

จะเห็นได้ว่า เรื่องการเปิดเผยข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระของอนุญาโตตุลาการนั้น นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะอาจเป็นเหตุนำไปสู่การคัดค้านอนุญาโตตุลาการได้ ดังนั้น การกำหนดพอสั่งแขปว่ากรณีใดที่อยู่ในขอบข่ายที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงบ้าง ก็น่าจะเป็นการดีที่จะทำให้อนุญาโตตุลาการรับทราบถึงหน้าที่ของตนได้ ทั้งนี้ เพื่อลดปัญหาการถูกคัดค้านการปฏิบัติหน้าที่เพราะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระ ซึ่งอาจกระทบกับกระบวนการพิจารณาคดีอนุญาโตตุลาการ รวมทั้งเป็นเหตุที่อาจถูกเพิกถอนคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการได้อีกด้วย

อย่างไรก็ดี คงเป็นเรื่องที่น่าติดตามกันต่อไปถึงแนวทางของศาลไทยในอนาคตว่าจะเทียบเคียงหรือมีการกำหนดขอบเขตเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าวต่อไปอย่างไร